

A iași-i egyetemi ifjúság forradalmi tevékenysége a pártalapítás előtti időszakban

Az 1920-as országos sztrájkot követően számos munkásvezetőt tartóztattak le Iași-ban. Az üldöző-hadjárat azonban mihamar kiterjedt a tanulóifjúságra is: jelentős számú diákot vettek őrizetbe, majd pert indítottak ellenük — kommunista tevékenység vádjával — 1921 tavaszán. Ez a per — most, hatvan év távlatából megállapíthatjuk — sok mindent bizonyított. Mindenekelőtt azt, hogy a helybeli egyetemi hallgatók soraiban erős baloldali

tájékozódás, irányulás létezett: a baloldali diákok kapcsolatban álltak a forradalmi munkásmozgalommal, mindez pedig arra utal, hogy végbement egyfajta ideológiai útkeresés, tisztázódás is, amely objektív módon vezetett el a Román Kommunista Párt megalakulásához.

1921 tavaszán a hatóságok általában ismerték a munkásmozgalomban uralkodó légkört és az ifjúság hangulatának jellemző vonásait — országos viszonylatban. A forradalmi áramlat „korlátozására” irányuló törekvés derül ki a belügy-minisztériumnak az alsóbb szervekhez intézett utasításából, amelyek különösen „a munkásifjúság, a tanuló és az egyetemi hallgatók” kommunista tevékenységének szemmel tartását írták elő. A több — köztük a közoktatási — minisztérium együttműködésével hozott intézkedések igen drasztikusak voltak, s azt célozták, hogy „meggátolják” a kommunizmus behatolását az iskolákba és az egyetemekre.

Az egész 1920-as esztendőt jellemző gyakori munkástüntetések és -összejövetelek mellett ez időben kiterjedt diákmegmozdulásokra is sor került Iași-ban; emiatt a rendőrség és a sziguranca azon iparkodott, hogy megfékezze a forradalmi tevékenységet a város társadalmának e fontos rétegében. 1920 tavaszán több egyetemi hallgatót letartóztattak; ez tartós tiltakozást váltott ki a diákság, a tantestület és a iași-i lakosság más rétegei körében.

A *Iașul socialist* című lap s az egész demokratikus sajtó számos részletet, valamint rosszálló, helytelenítő nyilatkozatokat közölt az egyetemen történt letartóztatásokról. Így például a *Chemarea* című lap fölhívta az egyetemi hallgatókat, ítélik el a hatóságok alkalmazta módszereket: „Az ő feladatuk [ti. a diákoké], hogy tiltakozzanak bizonyos intézkedések ellen, amelyek nem csupán néhány személyt érintenek, hanem egy igaz ügyet is.” Az *Opinia* egész cikksorozatban mutatta be, mi történik a diákság körében. A letartóztatások ismert tényéből kiindulva a lap rámutatott arra, hogy a fenyegetettség érzete és a hatósági beavatkozás mindennapos jelenség az egyetemi hallgatók életében, és vita tárgyává tette ezt a tarthatatlan állapotot.

Ebben a feszült légkörben, a kommunista párt megalakulásának előestéjén a iași-i sziguranca pert rendezett néhány diák és a szocialista párt több ismert, forradalmi nézeteket valló tagja ellen — kommunista tevékenység miatt. A konkrét vádak a Ripei utca 2. szám alatti konspirációs házban végzett házkutatás nyomán, valamint a letartóztatottak előző tevékenységének ismeretén alapultak. Az említett házban talált és elkobzott, munkásokhoz és parasztokhoz szóló gazdag kommunista propagandaanyag és a sokszorosítógépjel alapján eljárást indítottak Timotei Marin, Gh. Talpă, Maria Z. Tănase, Pavel Antip Teacenco, P. Palade, Elisei Marin, C. Vornicescu és mások ellen. Vád alá helyeztek még két galaci szocialista párttagot is — Constantin Popescu és Ion Paladét —, minthogy kapcsolatban álltak a iași-iakkal. A letartóztatottaknál végzett további házkutatások során újabb nyomdagepeket találtak a Labirint utca 19. szám alatt. A „Románia kommunista diáksága” aláírású fölhívás igen tanulságos. Világosan kitűnik belőle, milyen haladó nézeteket vallottak szerzői a kommunista diákságnak a munkásosztály oldalán vívott jövőbeli harcát illetően. A többi elkobzott dokumentum is hű bizonyság arra, milyen szoros kapcsolatban állt a kommunista diákság Moldva hajdani fővárosa, valamint Galac forradalmi munkásságával. A házkutatás során talált iratok Teodor Vășcăuțeanu, a Dereci testvérek, L. Spiegler, N. Neagu és más diákvezetők, valamint a letartóztatottak közötti kapcsolatokra is fényt vetettek. A kommunista

diákság nevében szerkesztett fölhívások híven tükrözik a korabeli állapotokat, a nagy társadalmi vajúdasokat.

Ez a per egyébként része volt a bírósági eljárások egész országot átfogó láncolatának, melyet az 1920-as októberi sztrájkok nyomán indítottak el; ez a sorozat a fővárosi Dealul Spirii-i perben tetőzött, amelyet a Kommunista Párt alakuló kongresszusának résztvevői ellen indítottak. A Iași-i letartóztatásokkal egyidőben — amint az egykori újságok tudósítanak róla — Bukarestben letartóztatták D. Fabiant, Constantin Popovici-ot, Gh. Vasilescut, Pandeale Bocheanut és Elena Popovici-ot.

A Rípei utcai kommunista csoport központi alakja, a kiváló kommunista harcos forradalmár, Timotei Marin a Iași-i egyetem nyelvtudományi karának kitűnő hallgatója. Ismert volt kommunista tevékenységéről, a diákok és a tanárok körében pedig nagy népszerűségnek örvendett, emiatt a nyomozó szervek röviden és velősen így jellemezték: „Nyíltan a kommunizmus hívének és eszméi terjesztőjének vallja magát.“ Abban a diákkörben, amelynek elnöke volt, gazdag és rendszeres tevékenységet fejtettek ki, előadásokat és ismertetéseket tartottak. Ilyen kérdésekről értekeztek: a tudományos szocializmus, a kommunizmus, erkölcs, bölcsélet, politika. Az előadásokat, fejtegetéseket élénk vita követte.

Joggal állapítja meg egyik életrajzírója, hogy Timotei Marin Iași-ba érkezésétől kezdve egészen 1921 márciusáig forradalmi tevékenysége révén jelentős mértékben hozzájárult a tudományos szocializmus terjesztéséhez mind az egyetemi hallgatók, mind a munkások körében, de főleg oda hatott, hogy a szocialista párt kommunista párttá alakuljon át.

A letartóztatásokat közben folytatták, és a sziguranca elhurcolta a Rípei utcabeli ház tulajdonosait, majd néhány munkást, akik dolgoztak az otthon tatarozásán és berendezésén, továbbá a galaci Popescu Constantint, aki városa és Iași forradalmárai között tartotta a kapcsolatot. Az említetteknek kívül letartóztattak még sok dolgozót; azzal gyanúsították őket, hogy részt vettek a Rípei és Labrint utcai házakban folytatott kommunista tevékenységben. A sziguranca ugyanakkor folytatta a vallatásokat, hogy újabb kommunista szervezeteket leplezzen le.

Jeleztük már, hogy a Iași-ban kibontakozott letartóztatási hullám nem volt elszigetelt folyamat, éppen ezért a II. Hadtest haditanácsa tájékoztatást kért a törvényszéktől, hogy a Timotei Marin, Pavel Antip Teacenco, P. Palade, Constantin Olănescu, Maria Z. Tănase, Solomon Schein, Constantin Vornicescu és a többi fiatal Iași-ban kerüljön-e bíróság elé, minthogy mindezek — másokkal együtt — úgy tekintendők, mint „a Bukarestből irányított, az egész országra kiterjedő kommunista megmozdulások“ résztvevői.

A letartóztatott diákok tiltakoztak a fogházbeli megkülönböztetetten rossz bánásmód ellen. Rámutattak arra: fogvatartásuk ötven napja alatt egyszer sem engedték meg, hogy tiszta ruhát, váltás fehérneműt, olvasnivalót: könyvet, újságot, folyóiratot hozzanak be nekik, s tiltakoztak amiatt, hogy gyakran vetették fogdába és verték bilincsbe őket. Azt követelték, hogy vehessenek részt az előadásokon, s rámutattak arra, hogy egyesek közülük elveszthetik a tanévüket. Maria Z. Tănase kérte, hogy erkölcsi biztosíték vagy óvadék ellenében engedjék szabadon, minthogy egészségi állapota igen súlyos. A törvényszék azonban megerősítette őrizetbe vételét, és — noha nagy beteg volt — visszautasította kérését.

A tömlőcében levők iránt tanúsított kegyetlen eljárásokról és a bánásmódról egyébként többször is írtak a helyi lapok, valamint a központi sajtó.

Az előbb vázolt helyzet heves tiltakozásra készítette a demokratikus érzelmű egyetemi tanárokat, különösen Traian Bratut. Az utóbbi, mint prorektor, akinek az egyetem szervezeti vezetése is föladata volt, közbenjárt a szigurancánál — ahol a diákokat fogva tartották —, és szabadon bocsátásukat kérte. A sziguranca — ezzel szemben — megkísérelt házkutatást tartani az egyetemen is, a prorektor azonban ellene szegült, s rámutatott, hogy „ez merénylet lenne az egyetem s annak törvényes autonómiája ellen“. 1921 végén Traian Bratu a közoktatásügyi minisztériumhoz fordult, s követelte a helyzet sürgős tisztázását és a letartóztatottak szabadon bocsátását, minthogy „az egyetem jó anya, s kötelességének tartja, hogy diákjainak védelmére keljen, és oltalmazza, amikor sanyargatják, s hamisan vádolják őket“. Timotei Marin esetében pedig Traian Bratu hangsúlyozta, hogy „a legkitűnőbb tanítványa“, és kérte a minisztériumot, járjon közbe kiszabadítása érdekében.

Azokból az iratokból, amelyeket áttanulmányoztam, kiderül, hogy a Iași-i egyetemi körökben 1921 tavaszán erős tiltakozó mozgalmat indítottak a hatóságok intézkedései és a kommunista tevékenységgel gyanúsított forradalmár személyekkel szemben alkalmazott eljárások ellen. Az egyetemi központ például egybehívta tagjait, s a gyűlésen élesen elítélték a hatóságok intézkedéseit és az általuk indított pert. Ezeken az összejöveteleken nagyszámú hallgatóság vett részt, az elnök

pedig hangsúlyozta, hogy az egyetemi diákság nagy többségének megbízásából emeli föl tiltakozó szavát az egyetemi szenátus jóváhagyása nélkül végrehajtott letartóztatások ellen. Ez alkalommal meghatározták azt is, milyen magatartást tanúsítson, milyen álláspontra helyezkedjék a diákság, milyen kérdések álljanak érdeklődése középpontjában az adott időszakban, aszerint, hogy a hatóságok miként válaszolnak a közvélemény tiltakozására. A város egész tanulóifjúságának közös beadványa fölhívja a figyelmet arra, hogy a kormánynak és a parlamentnek kötelessége szavatolni az egyéni szabadságot, ellenkező esetben — hangsúlyozza a beadvány — „minden eszközzel mi védjük meg magunkat“.

Az egyetemi szenátus — a tantestület többsége állásponinjának szellemében — közölte a katonai szervekkel azt a határozatát, amely szerint „a jövőben nem enged meg a diákok letartóztatását, és kéri, hogy tájékoztassák az egyetemi szervezeteket, milyen vádakkal illetik a letartóztatottakat“.

A Iași-i sziguranca főnöke jelentést tett fölötteseinek Traian Bratu állásponinjáról, és azt az utasítást kapta, hogy mindenáron végezzen házkutatást az egyetemen, „ha pedig Bratu úr ellene szegül, tegyen nyilatkozatot, hogy magára vállalja a felelősséget“.

Bratu professzornak megmutatták az egyetemi hallgatók köre végrehajtott bizottságának fölhívását, amely a város lakosságához és az egész diáksághoz szolt, és kérte, vállaljanak szolidaritást a letartóztatottakkal. A fölhívás rámutatott, hogy az egyetem autonómiájának megsértése a diákok tiltakozó sztrájkját vonja maga után. A. C. Mihu, Teodor Văscăuțeanu és mások aláírásával ellátott fölhívás hangsúlyozza: „Mi, diákok távol állunk attól, hogy megfélemlítettünk, és készek vagyunk arra, hogy harcoljunk az önkényesség ellen. Kérjük a letartóztatott diákok azonnali szabadon bocsátását!“ Hasonlóképp szolt a március végén — mintegy 2000 diák részvételével — tartott másik gyűlés határozata is. Corneliu Zelea Codreanu (a későbbi vasgárdista vezető) és a köréje csoportosult néhány huligan kísérelte, hogy meggátolják a gyűlés megtartását, teljes kudarcot vallott. E jobboldali csoport egyébként ezekben az években állandóan zavarta az egyetemi tevékenységet.

Különös hevességgel tiltakoztak a iași-i egyetemi hallgatók letartóztatása ellen a fővárosi diákok. Határozatukban hangoztatták, hogy teljes mértékben elítélik „az egyetemi autonómia és az akadémiai kiváltságok eme lábbal tiprását. A diákság kinyilvánítja azt az elhatározását, hogy minden erejével harcolni fog azért, hogy az egyetemi jogok tiszteletben tartását de facto és de jure biztosítsák.“ E határozatot megvitatták és egyöntetűen jóváhagyták a bukaresti egyetemi hallgatók március 29-én és 30-án tartott közgyűlései.

A törvénsértésekkel szembeni tiltakozásként a bukaresti egyetemi hallgatóság — a iași-iakkal való szolidaritás jegyében — tiltakozó sztrájkot szervezett 1921. március 31. és április 2. között.

A iași-i eseményekről élénk vitát folytattak a parlamentben is. A képviselőház 1921. március 29-én tartott ülésén N. D. Cocea interpellációt intézett a belügyminiszterhez a iași-i diákközvetők letartóztatása és fogva tartása ügyében. N. D. Cocea kérte C. Argetoianu minisztert, azonnal intézkedjék, hogy a diákoknak „menedéket nyújtsanak mindenféle üldöztetéssel szemben. Megengedhetetlen — hangoztatta a képviselő —, hogy a román kultúra ősi fellegvára a sziguranca ügynökeinek a kezére jusson!“

Két héttel később a parlament ismét tárgyalta a kérdést. Nicolae Iorga, dr. N. Lupu és más képviselők tiltakoztak a rendőrség és a sziguranca Iași-ban elkövetett törvénsértései ellen.

A Iași-ban fölfedett kommunista diákszervezetek tevékenysége csak része volt a korszak forradalmi folyamatainak, amely határozottan rányomta bélyegét azokra az esztendőkre. Az első világháborút követő időszak forradalmi vajúdásainak legfőbb eredménye a Román Kommunista Pártnak, az ország munkássága élcspatának 1921-ben történt megalakulása. A fiatalság a maga harci elszántágával és forradalmi lendületével menetelt a párt megalakításához, majd — ennek nyomán — az ifjúsági szervezetek országos hálózatának létrehozásához vezető úton.

A kommunista ifjak méltó és bátor kiállása, amellyel elítélték a iași-i és a Dealul Spirii-i pert, a rokonszenvet, szolidaritást kifejező és támogatást nyújtó megmozdulások mind forradalmi mozgalmunk történelmének ragyogó lapjai. A iași-i kommunista ifjúság — meggyőződéssel állíthatjuk — teljes lendülettel harcolt annak idején, a párt vezetésével — annak megalakulásától kezdve — a társadalmi igazságtalanság és a kizsákmányolás felszámolásáért, valamint az ország szabadsága és függetlensége érdekében.

D. G. fordítása